

REET KLETTENBERG

Budapest – Tartu

Permissiivkonstruktsioonidest 17. ja 18. sajandi eesti kirjakeeles

Permissiivkonstruktsioon on lubamist, võimaldamist, aga ka nende mõistetega samasse võrgustikku kuuluvat palvet, käsku või teha laskmist väljendav konstruktsioon, mis koosneb lubava, võimaldava, käskiva või paluva tähendusega põhiverbist ja *da*-infinitiivist (või eesti vanas kirjakeeles ka *ma*-infinitiivist) ning on püsiva argumentstruktuuriga. Konstruktsioonile on iseloomulik (tänapäevases keelekasutuses ülekaalukalt adessiivina vormistatud) käsu või palve adressaadi olemasolu: *Ema lasi lastel pidupäeva puhul kauem üleval olla*.

Siinne artikkel annab ülevaate, missugune on permissiivkonstruktsiooni struktuur vanemas eesti kirjakeeles, missuguses vormis on konstruktsiooni osalised (agent, sekundaarne tegevussubjekt ja infinitiiv) ning kas eri autorid kasutavad neid konstruktsioone erinevalt. Uurimuse teoreetiliseks taustaks on konstruktsioonigrammatika (*construction grammar*) (Goldberg 1995) ning eeskujuks Jaakko Leino väitekirj soome keele permissiivkonstruktsioonidest (Leino 2003).

Eesti kirjakeelest on vaatluse all 17. ja 18. sajandi tekstid: Georg Mülleri jutlused, Heinrich Stahli „Hand- und Haußbuch” I–IV ning „Leyen Spiegel” I ja II, Christoph Blume „Das Kleine Corpus Doctrinæ”, A. Thor Helle grammatika lõpuosa dialoogid, Piibel 1739 (1. ja 2. Kuningate raamat, Iiobi raamat, Luuka evangeelium, Apostlite teod), A.W. Hupeli „Lühhiike õppetud”, F. G. Arweliuse „Üks Kaunis Jutto ja Õppetudse-Ramat” I ja II. Analüüsi homogeensuse huvides on tekstivalim põhjaeestikeelne.

Mõne autori puhul võimaldavad allikmaterjalid ja korpuses olev eesti- ja saksakeelne paralleeltekst kahes keeles kasutatud konstruktsioone võrrelda. Võrdluse ajendiks on hüpotees, et permissiivkonstruktsiooni moodustamisel on võinud eeskujuks olla sama konstruktsioon saksa keeles. Eriti usutav on see *laskma*-verbiga konstruktsioonide puhul.

1. Konstruktsioonigrammatika, konstruktsioonid ja permissiivkonstruktsioonid

Konstruktsioonigrammatika on välja kasvanud püüdest määratleda

idiomaatiliste väljendite koht kõneleja grammatikateadmiste hulgas. (Croft, Cruse 2004: 225) Selle uurimissuuna loojateks peetakse Charles Fillmore'i ja Paul Kay'd.

Jan Ola Östmani sõnul on konstruktsioonigrammatika esmaseks eesmärgiks seletada keele kõiki konstruktsioone. Ometi pakuvad konstruktsiooni-grammatikale ennekõike huvi keerukamad konstruktsioonid, mis kuuluvad keeles perifeeriasse. (Östman 1988: 177) Tähelepanu pööratakse sellele, mis on keeles kivilinenud – idiomaatiline ja fraseoloogiline.

Perifeersete struktuuride analüüsi põhjendab Fillmore nii: kui inimesed kasutavad konstruktsioone, mis ei kuulu üldise keelenormi piiresse, siis need kaks aspekti – see, et inimesed neid kasutavad, ja see, et neid konstruktsioone näiteks koolis ei õpetata – ei ole mitte ainult tõend nende triviaalsuse kohta, vaid näitab ka käsitletavate konstruktsioonide tähtsust. (Östman 1988: 181)

Konstruktsioonigrammatika lähtub teesist, et keele baaslaused (traditsioonilise grammatika „lihtlaused”) ongi konstruktsioonid. Adele Goldberg defineerib konstruktsiooni kui vormi ja tähenduse vastavuse, mis eksisteerib sõltumatult konkreetsest verbist ja selle tähendusest. Seega väidab Goldberg, et konstruktsioonid kannavad tähendust kui tervikud, sõltumatult lauses kasutatud sõnadest. (Goldberg 1995:1)

Keelelise konstruktsiooni tähendus ei ole tuletatav selle koostisosadest või keeles juba eksisteerivatest konstruktsioonidest. Kuigi keeles on palju motiveeritud ja teiste keeleaspektidega seotut, on keeles konstruktsiooni-grammatika järgi ka idiosünkraatilist ja see tuleb omandada. Kuna samadest leksikaalsetest üksustest koosnevate, kuid pisut erineva ülesehitusega lausete tähendused süstemaatiliselt erinevad, siis võib väita, et konstruktsioonid on keele kirjeldamiseks vajalikud.

Permissiivkonstruktsiooni põhitähendus on 'lubamine'. Selle kõrval on ka teine, peaaegu niisama tähtis, 'käskimine' või 'teha laskmine'. Soome kirjakeele ajaloos on kõige üldisem matriitslause verb olnud *antaa*. *antaa*-verbil on soome keeles lisaks andmistähenduse väljendamiselle muidki ülesandeid, seda võidakse kasutada ka käsu ja loa väljendamisel. Selliseid kasutusi nimetatakse permissiivseteks. Eesti keeles vastab sellele *laskma*-verbi permissiivne kasutus.

2. Permissiivkonstruktsiooniga lõimuvad verbid eesti keeles

Mõnele permissiivkonstruktsioonides esinevale verbile on uurijad varemgi tähelepanu osutanud: *laskma*-verbi on käsitlenud R. Kasik (2001) ja sellest kujunenud *las*-partiklit H. Metslang (2000), *andma*-verbi põhjalik käsitlus pärineb I. Tragelilt (1999, 2003).

2.1. laskma

Eesti kirjakeele seletussõnaraamat annab *laskma*-verbi tähendustena muuhulgas 'lubama, võimaldama, mitte takistama' ning 'midagi kellelgi teha paluma või käskima; millegi sooritamiseks korraldust andma'. (EKSS)

laskma-verbi imperatiivivormi *lase~las* partiklistumist eesti keeles on käsitlenud H. Metslang (Metslang 2000). Kuigi tüve häälikuline kuju *laskma* : *lase* sarnaneb germaani tüvega *lassen* : *lass*, osutavad etümoloogilised andmed, et tegemist on siiski läänemeresoome tüvega, mis kuulub ilmselt soome-ugri tüvevarasse.

las-tüvel on erinevates keeltes ühine tähendus 'põhjustama, võimaldama, lubama'. Partiklina väljendab *las* enamasti luba või käsku, kandes agendile suunatud dünaamilist või deontilist modaalsust: *Las Liina aitab sind ~ Lase Liinat/ Liinal ennast aidata, Las Ott ootab ukse taga ~ Lase Otti/ Otil oodata ukse taga*.

H. Metslangi järgi (Metslang 2000: 72) esineb *laskma*-verb 17. sajandi tekstides peamiselt koos infinitiiviga, harilikult imperatiivi oleviku teise pöörde vormis, kuid ka muudes vormides. Kirjapildi varieerumise *lase~las* paneb Metslang saksa keele samasuguse eeskju *lass~laß* arvele. *ma-* ja *da-*infinitiivi segunemine on mõistetav, kuna tekstide kirjapanijad olid enamasti mitte-eestlased.

Metslang viitab sellele, et kuigi saksa verbimall ja sõna enese sarnasus võis selle samasuguse kasutuse laienemisele eesti kirjakeeles kaasa aidata, on *las*-partiklil selliseidki kasutusi, mida saksa keeles leidub siiani, kuid mis eesti keeles ei ole juurdunud. Praegu kasutatakse 17. sajandil üsna tavalise „laskem paluma” asemel ekshortatiivi „palugem”.

R. Kasiku järgi (Kasik 2001: 120) eeldab *laskma*-verb põhjustajana teadlikku tegutsejat. *laskma*-verbiga võib väljendada lubavat kausatiivsust, nt *Peremees laseb majal laguneda*, ja kuratiivset kausatiivsust, nt *Mees laskis fotograafil endast pilti teha*. Esimesel juhul on põhjustaja kogeja rollis, teisel juhul on aktiivne roll nii mõjutajal kui ka mõjutataval. Kuratiivkausatiivse kasutuse korral võib mõjutatav lauses eksplitsiitselt väljendamata jääda, aga kui see on olemas, siis on see argument harilikult adessiivivormis. Direktiivse tähendusega on *laskma* näiteks lauses *Tädi laseb teid kõiki tervitada*. Sellise kasutuse liigitab Kasik kuratiivseks, kuna mõjutatav on agendi rollis (Kasik 2001: 121). Kui mõjutatav on aga kogeja või patsient, siis on tegemist kausatiivse kasutusega. *laskma*-verbi subjekt esineb lubaja rollis, kui põhiverbile liituv infinitiiv on intransitiivne protsessiverb ja mõjutatav on patsient, nt *Perenaine laseb supil keeda*. (Kasik 2001: 121–122) *laskma*-verb saab kausatiivsusele lähedase tähenduse juhul, kui mõjutatav on instrument, mida põhjustaja juhib, nt *laseb käitel käia*.

2.2. andma

EKSS-i järgi on *andma*-verbil kümme põhitähendust. Neist kahes tähenduses võib *andma* esineda permissiivses konstruktsioonis: 1) 'ulatama, kellegi kätte või kättesaadavusse toimetama' (sh söömiseks, joomiseks, sissevõtmiseks): *Külastele anti süüa, juua*;

2) '(saada) võimaldama, osaks saada laskma', impersonaalne *laskma*-tähendus (siia alla paigutatakse ka ahelverbid *teada andma* ja *mõista andma*): *Pajuvitsad annavad hästi painutada ja punuda*.

Vanema kirjakeele tekstides on *andma*-verbile iseloomulikud ühendid *sööma-* ja *jooma-*verbiga, kus tüüpiliselt nimetatakse ka infinitiiviga väljendatud tegevuse objekt:

- (1) *Meie ollime teise perre+mehhe jures ko-us, se andis, olgo terwe, tobi ollut, meile jua.* (Helle, lk 405)

Selliseid tarvitusi võib tõlgendada permissiivsena – kellelegi millegi võimaldamisena. Leidub aga konstruktsioone ka muude kui manustamisverbidega:

- (2) *Agga ärge eksige mitte, Jummal ei anna ennast mitte pilkada!* (Arwelius, lk 47)

Grammatikalisatsioonileksikoni järgi (Heine, Kuteva 2002: 149–155) on verbil *give* maailma keeltes tüüpiliselt viis tähendusrühma: benefaktiiv, kausatiiv, suhe (*concern*), daativ ja eesmärk/otstarve (*purpose*). Areng GIVE > CAUSATIVE sisaldab tasandit, kus lisaks kausatiivsusele on *give*-il ka permissiivne funktsioon.

2.3. käskima

käskima tähendusena toob EKSS 'käsku, korraldust andma, midagi tegema sundima, käsutama; midagi kellelegi ülesandeks tegema (vahel ka soovi või palvena)'. (EKSS)

K. Habicht väidab G. Mülleri jutlustele ning A. Saareste ja A. R. Cederbergi tekstikogumikule viidates, et *käskima* + *-da* on 17. sajandil olnud üldine ja juurdunud kasutus (Habicht 2001: 195):

- (3) *SE Issand on meile kescknut / kuhlutada selle rahwalle / ninck tunnistada / eth temma on sehdtut Iummalast / iux sundija neist ellawast / ninck seist surnust.* (Stahl HH III lk 85)

Stahlil leidub ka kasutust *käskima* + *-ma*:

- (4) *Ninck temma on meile keschnut kuhlutama selle rahwalle / ninck tunnistada / eth temma on sehdtut Iummalalt üx sundija neist ellawast / ninck neist surnust.* (Stahl HH III lk 64)

2.4. lubama

lubama on EKSS-is sarnaselt *käskima*-verbiga sõnastatud parafrasina: 'millekski luba andma; nõustuma, soostuma millegagi' (5), 'midagi võimaldama' (6):

- (5) *Ema ei lubanud lastel õue minna*

- (6) *Rahakott ei luba uut mööblit osta.*

2.5. paluma

'mingit soovi, palvet (kellelegi) esitama, mingi palvega kellegi poole pöörduma (soovides, et keegi midagi teeks, teat. viisil toimiks)' (7) ja (8).

- (7) *Ta palus meil saladust hoida.*

- (8) *Teda paluti lähemal ajal toimetusest läbi astuda.*

3. Permissiivkonstruktsioonid eesti vanemas kirjakeeles

Vaadeldud 17. ja 18. sajandi allikates leidis ühtekokku 1017 permissiivkonstruktsiooni näidet. Konstruktsiooni keskmeks on põhiverb, millega seostuvad teised argumendid ja mis tingib argumentide vormi. Permissiivkonstruktsiooniga lõimuvad erinevad põhiverbid, mis seostuvad samade argumentidega. 17. ja 18. sajandi eesti kirjakeeles on nendeks põhiverbideks *andma*, *laskma*, *lubama*, *käskima* ja *paluma*, mis seostuvad objekti (infiniitvormi), agendi (loa, soovi, käsu andja) ja sekundaarse tegevussubjekti (loa, soovi, käsu saaja) argumentidega, kusjuures agent ja sekundaarne tegevussubjekt võivad jääda eksplitseerimata. Analüüsitud materjalis eristub küll konstruktsiooniskeemi tuumosa, kuid silma torkab ka hajuvus argumentide vormistamises.

Permissiivkonstruktsiooni moodustavateks argumentideks on agent₁, põhiverb, infinitiiv, mis funktsioneerib harilikult põhiverbi objektina, ja agent₂ ehk sekundaarne tegevussubjekt, kusjuures esimene ja viimane võivad jääda eksplitseerimata. Agent₁ on lauses kujutatud situatsiooni kontrolliv jõud, kes on käsu või loa allikaks, agent₂ aga see, kellel midagi teha kästakse või lubatakse, kes sooritab lubatud või kästut tegevuse. EKG-s vastab sellele lauseosalisele valdajamäärus ehk habitiivadverbial, mis täidab tegevussubjekti rolli kogeja-omajalauses (EKG II: 62–65). Leidub ka teisi lauseosalisi, näiteks objekt – see,

kellele/millele tegevus on suunatud –, kuid see jääb konstruktsiooniskeemist kõrvale, sest ei ole konstruktsioonile tüüpiline.

Lauses (9) on olemas kõik konstruktsiooniskeemis välja toodud argumendid:

- (9) *Se Jssand Zebaoth (agent₁) on siind (agent₂ ehk sekundaarne tegevussubjekt) lascknut (põhiverb 'on sul lasknud') rahwa kõnne sees olla (da-infinitiiv) / eth sa ollet kudt iix perrale+jettetut / ninck siiddamest kurb naine / ninck kudt iix nohr naine / kumb erra+lückatut on / pajatap sinno Jummal.* (Stahl IV lk 124)

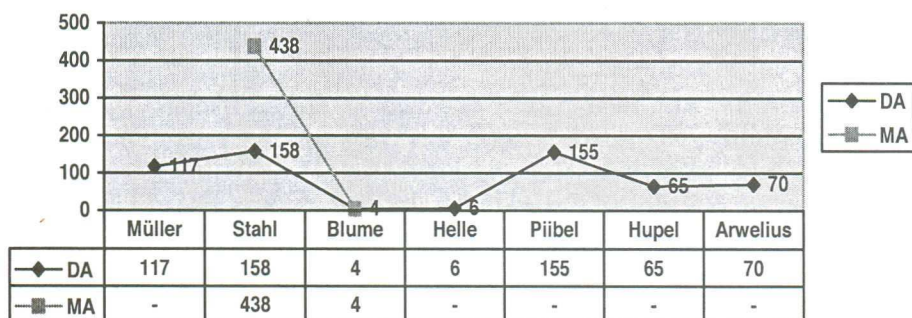
Tabel. Permissiivkonstruktsioonide esinemus autoriti

autor / verb	andma	käskima	laskma	lubama	paluma	KOKKU
Müller	3	2	112	---	---	117
Stahl	46	55	488	5	2	596
Blume	3	1	4	---	---	8
Helle	4	---	1	1	---	6
Piibel 1739	13	43	99	---	---	155
Hupel	14	5	45	---	1	65
Arwelius	8	4	56	---	2	70
KOKKU	91	110	805	6	5	1017

Permissiivkonstruktsioonides esineb kõige rohkem, 80% juhtudest, *laskma*-verbi, mille tähendus võib olla nii lubamine kui ka käskimine (teha laskmine), järgnevad *käskima*, *andma*, *lubama* ja *paluma*.

Kui 17. sajandi allikates esineb kõrvuti *da*- ja *ma*-infinitiivi kasutust, siis 18. sajandil on permissiivkonstruktsioonides leitav vaid *da*-infinitiiv.

1. *ma*- ja *da*-infinitiivi kasutuse suhe

Analüüsitud materjalist ilmneb, et *ma*-infinitiivi on permissiivkonstruktsioonides kasutanud vaid Stahl ja Blume, kusjuures Stahlil on *ma*-infinitiiv valdav ja Blume kasutab võrdselt *ma*- ja *da*-infinitiivi. Kõik Blume *ma*-infinitiivi kasutused seostuvad põhiverbiga *laskma*. Ometi ei ole Blume materjalist leitud kaheksa konstruktsiooni piisav hulk, mille põhjal midagi kindlat väita. Mülleri materjalis ei esine *ma*-infinitiivi kasutust permissiivkonstruktsioonis ja alates Hellest on jälle kasutatud ainult *da*-infinitiivi.

Ka Stahlil puhul ei saa väita, et ta eelistaks mingi verbiga seoses üht infinitiivi, vaid ta kasutab sama põhiverbi puhul kord üht kord teist:

(10) *Ninda on Jummal sedda Abraham kiusanut / ninck tem~al kescknut / oma Poja tapma / ninck offrima*; (SLS lk 292)

(11) *Ja / jo sagedamb meije pallume / so armsamb se Christussel / ninck tem~a taiwasel Jssal on / minck+perrast temma meile kescknut / ilma lõpmatta palluda / ninck pajatanut: Kutzo münd abbix hedda sees / sihs tahan minna sund erra+pehstma / ninck sinna peat münd kihtma*. (SLS lk 286)

Põhiverbiga seostub kaks argumenti – agent (lubaja, võimaldaja, käskija) ja sekundaarne tegevussubjekt – infinitiiviga tähistatud tegevuse sooritaja, see, kellel midagi teha lubatakse või kästakse. Kui tänapäevases keelekasutuses on sekundaarne tegevussubjekt üldjuhul adessiivis, siis 17. ja 18. sajandi tekstides võib see esineda ka nominatiivis, genitiivis, partitiivis, elatiivis, allatiivis, kaks korda ka ablatiivis. Veel on sekundaarset tegevussubjekti väljendatud *läbi*-adpositsioonifraasiga ja sekundaarne tegevussubjekt võib ka eksplitseerimata jääda.

Kõige rohkem leidub konstruktsioone, kus sekundaarne tegevussubjekt on väljendamat. Juhul kui sekundaarne tegevussubjekt on eksplitseeritud, on see kõige sagedamini partitiivis, järgnevad nominatiiv, allatiiv ja genitiiv. Tänapäevane adessiiv on sageduselt alles viies kääne, seda kasutatakse peaaegu kaheksa korda vähem kui partitiivi. Käänete küsimuse teeb keerulisemaks see, et osa sõnade puhul ei saa vormihomonüümia tõttu kindlalt otsustada, mis käändega on tegu. Sellised juhud on rühmitatud eraldi.

Erinevalt sekundaarsest tegevussubjektist, kus käändekasutus varieerub, on agendi puhul kääne alati nominatiiv ja huvi pakub hoopis semantika – kes on käsu, palve või loa allikas. Praeguseks analüüsitud Mülleri ja Stahlil lausenäidete põhjal otsustades on agendiks enamasti Jumal, jünger, objekt, rahvas, valitseja ja kurat. Ootuspäraselt moodustavad suurima rühma laused, kus agendiks on jumalik olend. Stahlil on selliseid lauseid 69% ja Müllerial 70%. Suuruselt teine rühm on mõlemal autoril rahvas või inimgrupp (18% Stahlil, 16% Müllerial), nt

- (12) *Sedda peawat wannambat / kus nemmat lasckwat ommat Lapset ristima / tehhalle pannema.* (SLS lk 129)

Teadmata agendiga on tegemist juhul, kui lausest ei selgu, kes on lubaja, käskija. Selliseid lauseid on Stahlil 5% ja Mülleril 4%. Semantiliselt rühma „valitseja” on loetud näited, kus agendiks on kuningas, vaarao, sõjapealik, maavanem. Stahlil on selliseid juhtumeid 5% ja Mülleril 3% permissiivkonstruktsiooniga lausetest. Eraldi rühmaks on võetud jüngrid (Stahlil 1%, Mülleril 3%). Objekti rühma on loetud abstraktsed mõisted, nt:

- (13) *Eth nühd se hohl / Rickus / ninck leeha Himmo ni kurjat ohackat ommat / kumbat se Seemne sest Jummala Sannast erra+lemmatawat / ninck mitte lasckwat wilja kandma: Sihs peame meije ommat süddamet rohckima / ninck hehste wallatama / eth nemmat mitte nende siddes löidtut sawhat.*

Ühel juhul on Mülleri tekstides agendina esindatud kurat.

4. Saksapärasusest

K. Habicht on märkinud, et „Stahli teksti puhul on valdavalt tegemist tõlkega võõrkeelest eesti keelde, mitte vastupidi – sellele viitavad rohked võõrapärasused, eeskätt saksapärasused tema keelekasutuses”, kuid möönab samas: „Et religioossetes teostes on keelest sõltumata palju sarnast, on sageli raske öelda, missugusest keelest mingi struktuur algupäraselt lähtub.” (Habicht 2001: 24) Stahli saksapärase süntaksi ilmneb tema arvates muuhulgas väga varieeruvates modaali- ja infiniit-konstruktsioonides, kus Stahl tarvitab varem juba näiteks Mülleril kasutusel olnud *tahtma* + *-da*, *võima* + *-da* ja *laskma* + *-da* asemel konstruktsioone *ma*-infinitiiviga. Supiin esineb siin saksa infinitiivi esimese tõlkevastena. (Habicht 2001: 47)

Kuid nagu näitasid siinse uurimuse tulemused, ei eelista Stahl permissiiv-konstruktsioonides supiini järjekindlalt *da*-infinitiivile, nagu saksa keele eeskujule mõeldes eeldada võinuks. Ei ole selge, miks see nii on. Ehk võib seda stiililise varieerimise vajadusega või mõne varem eesti keelde tõlgitud teksti eeskujuga?

Üldiselt on eesti- ja saksakeelsed laused sõnasõnalises vastavuses ja võib oletada, et permissiivkonstruktsiooni moodustamisel on eeskujuks olnud saksakeelne tekst. Leidub ka üksikuid lahknevusi, nt

- (14) *VNd IEsus trat in das Schiff / vnd fuhr wider herüber / vnd kam in seine Stadt.* (Stahl HH III lk 132)

Ninck Iesus astis öhe laiwa sisse / ninck **lasckis** hend souda ülle se merre / ninck tulli omma Linna sisse.

- (15) *Zum dritten sollen Haus=zväter jhrem Gesinde arbeit geben / vnd dasselbe nicht lassen müssig stehen / treibe deinen Knecht <m> Syr. 33. 26. 49 </m> zur Arbeit / so hastu Ruhe für jhm / treibe jhn zur Arbeit / das er nicht müssig gehe / müssigang leret viel böses. (Stahl LS lk 185)*

Kolmandax peawat Perre+ wannambat ommal orjal tõhdt andma / ninck mitte lasckma laiskusse sees seisma / haja omma sullase teulle / sihs on sünnul temma ehs rahwo / lasse temma tõhdt tegkema / ninck mitte seisma / se seisminne oppep paljo kurja.

Näites (14) on saksakeelses tekstis kasutatud lihtmineviku vormi, eesti keeles on aga appi võetud *laskma*-konstruktsioon. Ka näites (15) ei ole eestikeelne *laskma* saksa *lassen*-verbi tõlge. Enamikus näitelauses on aga *lassen*-verbi eestikeelne vaste ikkagi *laskma*.

Kokkuvõte

Kui võrrelda 17. ja 18. sajandi kirjalike allikate konstruktsioone eesti kirjakeele korpuses esindatud 20. sajandi keelekasutusega, torkab silma, et permissiivkonstruktsioonides on tunduvalt vähenenud *laskma*-verbi osatähtsus. Selle asemel kasutatakse uut tuletatud *võimaldama*-verbi, sagenenud on ka *lubama* ja *paluma* kasutus. *lubama* on enda kanda võtnud suure osa *laskma*-verbi lubamistähendusest. Samuti varieerub vähem sekundaarse tegevussubjekti kääne.

17. ja 18. sajandi eesti kirjakeeles leiduvatele permissiivkonstruktsioonide keskses skeemis on obligatoorsete argumentidena esindatud põhiverb ja infinitiiv ning eksplitseerimata võivad jääda loa, palve või käsu loogilised osalised agent ja sekundaarne tegevussubjekt. Sekundaarse tegevussubjekti vormistamisel torkab silma käändevormi tugev varieerumine. 17. sajandi produktiivseima kirjamehe Heinrich Stahli ning mõnevõrra tagasihoidlikumalt esindatud Christoph Blume tekstides on permissiivkonstruktsioonides paralleelselt *da*-infinitiiviga kasutatud ka supiini, samal ajal kui Mülleril ja 18. sajandi tekstides on tarvitusel vaid *da*-infinitiiv. Agendiks on tekstide laadi silmas pidades ootuspäraselt kõige sagedamini jumalik olend. Konstruktsiooni alapära küsimus vajab veel põhjalikumat uurimist.

Materjali allikad:

- Arvelius, Friedrich Gustav 1782.** Üks Kaunis Jutto- ja Öppetusse-Ramat. Söbbra polest, meie maa-lastest heaks, ja nendele röömsaks ajawiiteks koggutud ja kokko pandud, kes aegsaste õppiwad luggema. [1. jagu] / [Friedrich Gustav Arvelius]. – Tallinas: trükkitud Lindworsse kirjadega.
- Arvelius, Friedrich Gustav 1787.** Üks Kaunis Jutto- ja Öppetusse-Ramat. Söbbra polest, meie maa-lastest heaks, ja nendele röömsaks ajawiiteks koggutud ja kokko pandud, kes aegsaste õppiwad luggema. Teine Jaggo / [Friedrich Gustav Arvelius]. – Tallinas: trükkitud Iwerseni ja Wehmeri kirjadega.
- Blume, Christoph 1662.** Matthaei Judicis kleines Corpus Doctrinae. oder di Haupt-Stükke Christlicher Lere, ... Auch nebst einen geistlichen Klee-Blaht auf di hohen Fäst-Tage fleissigst in di eestnische Sprache übergetragen, Durch Christoph. Blumen, ... – In Verlegung des Autoris, Gedrukt in Reval von Adolph Simon.
- Helle, Anton Thor 1732.** Kurtzgefaszte Anweisung Zur Ehstnischen Sprache, in welcher mitgetheilet werden I. Eine GRAMMATICA. II. Ein VOCABULARIUM. III. PROVERBIA. IV. AENIGMATA. V. COLLOQUIA. Zuvörderst Denen, welche das Evangelium Christi der Ehstnischen Nation deutlich und verständlich zu predigen von GOTT beruffen werden; ... Zur Anleitung Mit Fleisz zusammen getragen; un nebst einem erwecklichen Sendschreiben Herrn D. Joh. Jacob Rambachs, ... an den EDITOREM, Auf Gutbefinden des Herrn AUTORIS [Anton Thor Helle], mit einer Vorrede herausgegeben von Eberhard Gutsleff, Diacono bey der Ehstnischen Stadt-Gemeine in Reval [Tallinn : Eestimaa Konsistooriumi kirjastuskassa] (Halle : S. Orban)
- Hupel, August Wilhelm 1766.** Lühhike õppetuse mis sees monned head rohud täeda antakse, ni hästi innimeste kui ka weiste haigusse ning wiggaduste wasto, et se kellel tarwis on, woib moista, kuidas temma peab nou otsima ning mis tulleb tähele panna igga haigusse jures / [originaali autor P.E. Wilde; tõlkinud A. W. Hupel] Pölsamaa (Pölsamaa : [P. E. Wilde])
- Müller, Georg 1600–1608.** Neununddreissig estnische Predigten von Georg Müller aus den Jahren 1600-1606 / mit einem Vorwort von Wilhelm Reiman, Pastor zu Klein St. Johannis ; hrsg. von Gelehrten Estnischen Gesellschaft bei der Universität Dorpat Dorpat, 1891 (Dorpat : Schnackenburg)
- Piibel 1739.** Piibli Ramat, se on keik se Jumala Sanna, mis Pühhad Jumala Mehhed, kes pühha Waimo läbbi juhhatud, Wanna Seädusse Ramatusse Ebrea Kele ja Ue Seädusse Ramatusse Kreka Kele essite on ülleskirjotanud,

nüüd agga hopis, Jummalä armo läbbi, meie Eesti- Ma Kele Essimest korda üllespandud, ja mitme sündsä salmiga ärraselletud. Essimesse otsas on Üks õppetud ja maenitsus nende heaks, kes Jummalä sanna omma hinge kassuks püüdwad luggeda. TALLINNAS, Trükkis sedda Jakob Joan Köler. 1739. Aastal. Tallinn (Tallinn : J. J. Köhler) (Kuningate raamatud, Iiobi raamat, Luuka evangeelium, Apostlite teod).

Stahl, Heinrich 1632. Hand und Hauszbuch ... Erster Theil Darinnen der kleine **Catechismus** D. Martini Lutheri, ... In Teutscher und Ehstnischer sprache angefertigt, ... Von M. Henrico Stahlen, ... – Gedruckt zu Riga: durch Gerhard. Schröder.

Stahl, Heinrich 1637. Hand- und Hauszbuch ... Ander Theil, Darinnen das Gesangbuch, ... In Teutscher und Esthnischer Sprache angefertigt, ... Von M. Henrico Stahlen, ... – Revall: Druckts Christoff Reusner der älter.

Stahl, Heinrich 1638. Hand- und Hauszbuch ... Dritter Theil, Darinnen die gewöhnliche Evangelia und Episteln durchs gantze Jahr, zusamt der Historia des bitteren Leidens und Sterbens unsers Herrn Jesu Christi, In Teutscher und Esthnischer Sprache angefertigt, ... Von M. Henrico Stahlen, ... – Revall: In Chr. Reusners ... Widwen Drückerey.

Stahl, Heinrich 1638. Hand- und Hauszbuch Für die Pfarherren und Hausz-Väter Esthnischen Fürstenthumbs, Vierter und Letzter Theil, ... Von M. Henrico Stahlen. – Revall: In Chr. Reusners Sel. Nachgelassener Widwen Drückerey.

Stahl, Heinrich 1641. Leyen Spiegel, Darinnen kürztlich gezeiget wird, wie ein einfältiger Christ Die Fest- un[d] Sontägliche Evangelia in reiner Lehr und heiligem Leben ihm zu nutze machen kan, [Winter Theil] Zugerichtet Von M. HENRICO Stahlen, biszhero Thumb-Probst un[d] Pastorn an der Haupt-Kirchen des Fürstenthumbs Esthen in Revall, und des Königl. Consistorij daselbst primario Assessore, nun aber verordneten Superintendenten in Ingermanland. Mit Königl. Mayst. zu Schweden Allergnädigster Begnädigung und Freyheit nicht nach zu drucken. Revall, Gedruckt bey Heinrich Westphal, des Gymnasij Buchdrucker, Anno 1641. Revall (Revall : H. Westphal).

Stahl, Heinrich 1649. Leyen-Spiegels, Darinnen kürztlich gezeiget wird, wie ein einfältiger Christ Die Fest- un[d] Sontägliche Evangelia in reiner Lehr und heiligem Leben ihm zu nütze machen kan, Sommer-Theil, Zugerichtet Von M. HENRICO Stahlen, Superintendenten. Reval, Gedruckt bey Heinrich Westphal, desz Gymnasij Buchdrucker, Anno 1649. Reval (Reval : H. Westphal).

Kirjandus

- Croft, William, D. Alan Cruse 2004: *Cognitive Linguistics* – Cambridge Textbooks in Linguistics.
- EKG II = Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1995: *Eesti keele grammatika II. Süntaks*. Lisa: Kiri. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.
- EKSS = *Eesti kirjakeele seletussõnaraamat*. www.keelevara.ee
- Goldberg, Adele E. 1995: *Constructions: a Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Habicht, Külli 2001: *Eesti vanema kirjakeele leksikaalsest ja morfosüntakstilisest arengust ning Heinrich Stahl'i keele eripärast selle taustal*. Dissertationes philologiae estonicae Universitatis Tartuensis 10. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kasik, Reet 2001: Analytic causatives in Estonian. – M. Erelt (ed.), *Estonian: Typological Studies* V, lk 77–122. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 18. Tartu.
- Leino, Jaakko 2003: *Antaa sen muuttua. Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Metslang, Helle 2000: Reflections on the Development of a Particle in Estonian. – M. Erelt (ed.), *Estonian: Typological Studies* IV, lk 59–86. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 14. Tartu.
- Tragel, Ilona 1999: *Verbi andma kognitiivlingvistiline analüüs*. Magistritöö. Tartu. Käsikiri TÜ eesti keele õppetoolis.
- Tragel, Ilona 2003: *Eesti keele tuumverbid*. Dissertationes linguisticae Universitatis Tartuensis 3. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Östman, Jan-Ola 1988: Konstruktiokielioppi. – Jan-Ola Östman, Urpo Nikanne, Kristiina Jokinen & Kalevi Wiik (ed.) *Suomen kielitieteellisen yhdistyksen vuosikirja* s. 173–187, Helsinki: The Linguistic Association of Finland.

On permissive constructions in the 17th and 18th century written Estonian

The permissive construction expresses allowing and enabling, but also the concepts of request, command or letting to do which belong to the same network with the abovementioned notions. The construction consists of a main verb having the meaning of allowing, enabling, commandment or request and the *da*-infinitive (or *ma*-infinitive in the old written Estonian) and has a stable

argument structure. What is characteristic of the construction is that the addressee of the command or request (in contemporary language use mainly in adessive) is present:

Ema lasi lastel pidupäeva puhul

Mother-NOM-SG let-IPFV-3SG child-ADE-PL red.letter.day-POSS-SG
occasion- ADE-SG

kauem üleval olla.

late-COMP up-ADV be-INF

‘On the occasion of the red-letter-day the mother let the children stay up later’

This article gives an overview of a) what the permissive construction was like in older written Estonian, b) what the form of the members of the construction (the agent, the secondary logical subject and the infinitive) is and c) if different authors use these constructions differently. The theoretical background of the study is construction grammar (Goldberg 1995) and the study has been modelled on Jaakko Leino’s dissertation on the permissive constructions in Finnish.

When comparing the constructions of written sources of the 17th and the 18th centuries to the 20th century language use represented in the Corpus of Written Estonian, it can be seen that the relative importance of the verb *laskma* („to let”) in permissive constructions has considerably decreased. Instead a new derived verb *võimaldama* („to enable”) is used; in addition *lubama* („to allow”) and *paluma* („to ask for”) have become more frequently used. *Lubama* („to allow”) has taken over many meanings of allowing of the verb *laskma* („to let”). The case of the secondary logical subject varies less, as well.

The obligatory arguments in the central scheme of the permissive constructions occurring in the 17th and 18th century written Estonian include the main verb and the infinitive; the agent and the secondary logical subject – the logical members of permission, request or command – can remain implicit. When it comes to forming the logical subject, a great variation in the case form can be noted. In the texts by the most productive author of the 17th century – Heinrich Stahl – and by the somewhat more moderately represented Christoph Blume also supine has been used in permissive constructions alongside the *da*-infinitive, while only the *da*-infinitive has been used by Müller and in the 18th century texts. As can be assumed from the nature of the texts, the agent is most often a divine creature. The question of the origin of the construction needs further research. In general the Estonian and German sentences match word for word and it can be supposed that the German text has been the model for forming the permissive construction.